

МАТЕМАТИЧНА ФОРМАЛІЗАЦІЯ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ СКЛАДСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Є.В. Нагорний, професор, д.т.н.,
Н. Ю. Шраменко, доцент, к.т.н., ХНАДУ

Анотація. Запропоновано математичну формалізацію поведінки суб'єктів складської системи в умовах невизначеності, що обумовлює раціональне використання складських ресурсів і забезпечує скорочення часу простою автомобілів під навантаженням.

Ключові слова: оптимальне планування, складська система, вантажопотік, вантажний термінал.

Вступ

При організації безперервного транспортного процесу особливу увагу варто приділяти термінальним системам. Оперативне планування й раціональна організація роботи термінальних систем дозволить уникнути міжопераційних простоїв і підвищити ефективність усього процесу доставки вантажів.

Основним підрозділом терміналу виступає складський комплекс, який вимагає врахування виробничих потужностей та їх резерву, а також прийняття рішень в умовах невизначеності.

Аналіз публікацій

У літературі організація роботи термінальних систем розглядається з погляду оптимізації параметрів окремих елементів, виходячи із планованого вантажопотоку [1]. У реальних умовах роботи складів не завжди представляється можливим реалізувати оптимальну продуктивність складів, а виникає необхідність прийняття рішення щодо розподілу вантажно-розвантажувальних робіт, орієнтуючись на існуючі резерви й можливості. При цьому вся система в цілому прагне до ефективного функціонування. У цьому випадку доцільне застосування ігрового підходу при прийнятті рішень різними суб'єктами транспортного процесу [2, 3]. Однак слід брати до уваги, що ігри трьох та більше гравців менш досліджені в зв'язку з наявністю

принципових труднощів та технічних можливостей отримання рішення [4].

Мета та постановка задачі

Метою публікації є математична формалізація поведінки суб'єктів складської системи в умовах невизначеності.

Розподіл обсягу роботи між складами термінала

Як система розглядається вантажоутворюючий пункт, елементами якого виступають окремі склади. Суб'єктами складської системи виступають оператори складів.

Для раціонального розподілу рухомого складу між пунктами навантаження-розвантаження може бути використаний ігровий підхід із застосуванням некоаліційних ігор, в основу яких покладене визначення рівноважного стану системи, що моделюється (рішення Неша). Для забезпечення збіжності системи в рівноважну точку елементи системи повинні визначити напрямок і «рухатися до рівноважної точки» (з метою збільшення «виграшу») малими кроками.

Застосування цього підходу дозволить підвищити зацікавленість всіх учасників системи в раціональній організації роботи складу й дозволить оптимально використовувати складські ресурси (площу, механізми), тобто

підвищить ефективність функціонування складської системи.

На великих вантажоутворюючих пунктах (терміналах, регіональних розподільних складах, вантажних комплексах) автомобілі, що прибувають під навантаження-розвантаження, розподіляються диспетчером (оператором) по окремих ідентичних складах, що мають різну продуктивність.

Оскільки автомобілі мають різну вантажопідйомність, то доцільно розподілити обсяг вантажно-розвантажувальних робіт для кожного зі складів, виражений у тоннах за планований період часу (зміну, добу й т.ін.), з огляду на перероблювальну здатність складів і забезпечивши швидке обслуговування автомобілів.

Всі суб'єкти системи (оператори окремих складів) повинні оперативної й найбільш повно та об'єктивно надати інформацію про продуктивність складських ділянок на поточний момент часу, враховуючи резерви складських площ і механізмів.

Особливості функціонування розглянутої системи:

- загальний обсяг навантажувально-розвантажувальних робіт заздалегідь відомий диспетчерові, виходячи із наявних замовлень вантажовласників і перевізників;
- автомобілі рівномірно надходять на склад під навантаження;
- перероблювальна здатність всієї системи дозволяє задовольнити всі наявні замовлення від вантажовласників;
- перероблювальна здатність кожного окремого складу диспетчерові відомі лише приблизно й вимагають уточнення операторами складів;
- оператори складів реально оцінюють ситуацію на складі, прагнучи не перебільшити й не занизити оцінку;
- штраф за невиконання складом завдання навантаження-розвантаження безмежний, тобто завдання, що надане диспетчером, повинне бути повністю виконано.

Суб'єкти системи повідомляють диспетчеру найбільш імовірний інтервал зміни продуктивності $[Q_i^{\min}; Q_i^{\max}]$. Первісний розподіл обсягу навантаження між складами може бути виконаний за значенням середини цього інтервалу, надалі протягом періоду T це значення може мінятися із дрібним кроком за заявкою оператора складу, а обсяги навантаження перерозподіляються. Якщо сумарна продуктивність складів менша, ніж потрібна для заданого обсягу заявок, то в роботу системи вводиться додаткове обладнання.

Таким чином, виходячи з описаних умов, сумарний час простою автомобілів під навантаженням на i -му складі

$$T_i = \frac{m_i^2}{2Q_i g \gamma}, \quad (1)$$

де m_i – кількість вантажу, що планується до навантаження-вивантаження на i -му складі за зміну, т; Q_i – оцінка продуктивності складу його оператором, т/год; g – середня вантажопідйомність автомобіля, т; γ – коефіцієнт використання вантажопідйомності автомобіля.

$$m_i = \frac{M}{\sum_{i=1}^f Q_i} Q_i, \quad (2)$$

де M – планований обсяг навантаження-розвантаження вантажу на терміналі, т.

Витрати, пов'язані із простоем автомобілів під вантажними операціями на i -ому складі

$$Z_i = C_{\text{пр}} \frac{m_i^2}{2Q_i g \gamma}, \quad (3)$$

де $C_{\text{пр}}$ – вартість простою автомобіля під навантаженням, грн./год.

Кожний склад оснащений певною кількістю навантажувальних механізмів. Для ефективного функціонування системи необхідно також раціонально використовувати складські ресурси. Тобто при наявності на складі резерву навантажувальних механізмів необхідно організувати роботу з навантаження так, щоб використовувати оптимальну їхню кількість. Так, витрати, пов'язані з роботою навантажувально-розвантажувальних механізмів

$$Z_{\text{НРМ}i} = \frac{m_i}{Q_i} \sum_{j=1}^n C_{\text{НРМ}j} Z_{ij}, \quad (4)$$

де $C_{\text{НРМ}j}$ – вартість 1 години роботи вантажно-розвантажувального механізму (НРМ) j -го типу; Z_{ij} – кількість НРМ j -го типу на i -му складі.

З метою урахування стану технічного оснащення складів (продуктивність навантажувальних механізмів) при формуванні преміального фонду пропонується ввести коефіцієнт τ

$$\tau = \frac{\bar{W}_{\min}}{\bar{W}_i}, \quad (5)$$

де $\bar{W}_{\min}$, $\bar{W}_i$ – середня продуктивність навантажувальних механізмів на складах з найменшою продуктивністю навантажувачів і продуктивністю навантажувачів i -го складу відповідно.

Отже, критерієм ефективності роботи i -го складу виступає його можливий прибуток, а критерієм ефективності функціонування всієї складської системи є сумарні витрати, пов'язані з простоем автомобілів під вантажними операціями та з роботою навантажувально-розвантажувальних механізмів на окремих складах.

Доход i -го складу за умови виконання навантажувально-розвантажувальних робіт обсягом m_i

$$D_i = \delta \tau m_i, \quad (6)$$

де δ – ставка плати за вивантаження 1 т вантажу, грн/т.

Витрати i -го складу при виконанні навантажувально-розвантажувальних робіт обсягом m_i

$$B_i = C_{\text{пр}} \frac{m_i^2}{2Q_i g \gamma} + \frac{m_i}{Q_i} \sum_{j=1}^n C_{\text{НРМ}j} Z_{ij}. \quad (7)$$

Ефективність роботи i -го складу

$$R_i = \delta \tau m_i - \left(C_{\text{пр}} \frac{m_i^2}{2Q_i g \gamma} + \frac{m_i}{Q_i} \sum_{j=1}^n C_{\text{НРМ}j} Z_{ij} \right) \rightarrow \max, \quad (8)$$

де R_i – можливий прибуток i -го складу, грн.

Як витрати можуть бути розглянуті витрати, пов'язані зі зберіганням вантажу, а також витрати на виконання навантажувально-розвантажувальних робіт.

Зону ефективності роботи i -го складу можна відобразити графічно (рис. 1).

При цьому максимально можливий прибуток i -го складу може бути визначено графоаналітичним способом. Для цього до параболи, що описується функцією B_i , проводиться дотична CD, паралельна прямій, що описується функцією $D_i = \delta \tau m_i \cdot C$ – точка дотику. Координати точки C знаходяться, виходячи з умови рівності похідних функцій в цій точці. Максимальний прибуток i -ого складу відповідає довжині відрізка AC.

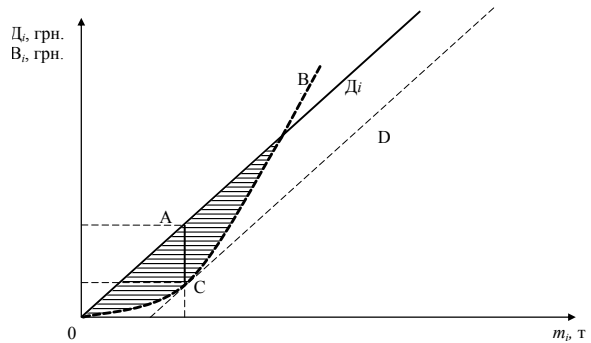

Рис. 1. Графік визначення максимального прибутку i -го складу

Ефективність роботи системи в цілому

$$R_{\text{сист}} = \sum_{i=1}^f \left(C_{\text{пр}} \frac{m_i^2}{2Q_i g \gamma} + \frac{m_i}{Q_i} \sum_{j=1}^n C_{\text{НРМ}j} Z_{ij} \right) \rightarrow \min \quad (9)$$

Обмеження

$$\begin{cases} \sum_{i=1}^f m_i = M \\ M \leq \sum_{i=1}^f Q_i, \\ \frac{m_i}{Q_i} \leq T_{\text{см}} \end{cases} \quad (10)$$

де $T_{\text{см}}$ – тривалість зміни, год.

Такого типу задачі можна віднести до неперервних ігор, які мають рішення, однак не розроблено прийнятних математичних методів їх знаходження. Тому пропонується приймати рішення щодо розподілу обсягу навантажувально-розвантажувальних робіт між складами в процесі практичного застосування отриманої моделі.

Висновки

Таким чином, для підвищення ефективності роботи складської системи застосований ігровий підхід, що дозволяє ефективно приймати рішення в умовах невизначеності й може застосовуватися як при плануванні роботи складів, так і для навчання співробітників. Запропонована математична формалізація поведінки суб'єктів складської системи враховує потужність технічного оснащення складів, наявність резервів, обумовлює раціональне використання складських ресурсів і забезпечує скорочення часу простою автомобілів під навантаженням.

Література

1. Беляев В.М. Терминальные системы перевезень вантажів автомобільним транспортом. – М.: Транспорт, 1987. – 287 с.
2. Воркут А. И. и др. Транспортное обслуживание торгово-оптовых баз. – К.: Техніка, 1985. – 112 с.
3. Смехов А.А. Маркетинговые модели транспортного рынка. – М.: Транспорт, 1998. – 120 с.
4. Таха Х. А. Введение в исследование операций, 7-е изд.: Пер. с англ. – М.: Изд. Дом «Вильямс», 2005. – 912 с.

Рецензент: А.Н. Котенко, професор, д.т.н., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 14 листопада 2007 р.